

## บทคัดย่อ

โครงการวิจัย ศึกษาต้นทุนชีวิตฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับครอบครัว ของชุมชนบ้านนาเกียน ตำบล ขามป้อม อำเภอยะรัง จังหวัดอุบลราชธานี ดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม องค์ความรู้และทุนทางสังคมของชุมชน 2) เพื่อศึกษาวิธีการสำรวจข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและค่าใช้จ่ายในระดับครัวเรือนที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาและบริบทชุมชน 3) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและค่าใช้จ่ายในด้านประเภท เหตุผลในการใช้จ่ายและปริมาณของค่าใช้จ่ายในระดับครัวเรือนของชุมชน 4) เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดจากสภาพเศรษฐกิจและค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของชุมชน 5) เพื่อหาแนวทางการลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตในชุมชน และ 6) เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนของชุมชน โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้ การจัดเวทีประชุมทำความเข้าใจทั้งในระดับชุมชนและระดับกลุ่มย่อย การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องเศรษฐกิจของชุมชน โดยการใช้แบบบันทึกบัญชีครัวเรือน การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม การสังเกต และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลใช้วิธีการในการเปิดเวทีนำเสนอข้อมูลให้ชุมชนรับฟัง แล้วให้ผู้เข้าร่วมเวทีแสดงความคิดเห็นต่อข้อมูลที่ทางทีมวิจัยได้นำเสนอ การกำหนดแนวทางการทำงานเริ่มต้นจากการศึกษาดูงานนอกพื้นที่เพื่อเพิ่มเติมองค์ความรู้และประสบการณ์ วิเคราะห์หาแนวทางการทำงาน และดำเนินการทดลองปฏิบัติการ ผลจากการวิจัยพบว่า รายได้ของชุมชนในรอบ 12 เดือน(กันยายน 2553 – สิงหาคม 2554) จากการเก็บข้อมูล 60 ครัวเรือน จาก 95 ครัวเรือนของชุมชน มีรายได้ทั้งสิ้น 8,058,550 บาท มีรายจ่ายทั้งสิ้น 10,086,371 บาท แสดงว่าชุมชนบ้านนาเกียนมีรายจ่ายเกินรายได้รวมทั้งสิ้น 2,027,821 บาท จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุ คือ 1) มีการลงทุนทางด้านการเกษตรสูง ทั้งในเรื่องของต้นทุนในการผลิต และปัจจัยในเรื่องของแรงงาน 2) กลไกด้านราคาสินค้าทางการตลาดคือ เกษตรกรขายสินค้าทางการเกษตรได้ในราคาขายต่ำ และ 3) นโยบายด้านการเงินการลงทุนต่อชุมชน แนวทางในการจัดการกับปัญหาภายใต้ข้อมูลจากการดำเนินงาน มีผลของการทดลองปฏิบัติการคือ 1) การรู้จักตัวเองโดยการทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำ เพื่อให้ทุกคนได้รู้จักตัวเอง ได้รู้และหาวิธีแก้ไขปัญหของตนเอง ส่วนในชุมชน ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการใช้ในการหาวิธีพัฒนาหมู่บ้านอย่างตรงตามปัญหา ประกาศเป็นนโยบายของหมู่บ้านโดยทีมวิจัยจะเป็นที่เล็งในการสนับสนุนการทำงานตลอดเวลา 2) การลดค่าใช้จ่าย โดยการรื้อฟื้นองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนกลับมาปฏิบัติ โดยเลือกกิจกรรมที่ชุมชนเห็นชอบสามารถปฏิบัติได้ในระดับเบื้องต้น มีดังต่อไปนี้ (ก) การลดค่าใช้จ่ายด้านค่าอาหารโดยการปลูกพืชสวนครัวตลอดปี พบว่า การปลูกสวนครัวแม้ว่าจะไม่สามารถเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายในครัวเรือนได้มากมาย แต่สิ่งสำคัญที่ได้คือ ชาวบ้านรู้จักประหยัด ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ บริโภคพืชผักที่ปลอดจากสารเคมี เป็นการพึ่งตนเอง (ข) การลดค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของเด็กโดยผู้ปกครองส่งเสริมให้เด็กห่อข้าวไปกินที่โรงเรียน พบว่า นักเรียนมีการรับประทานอาหารเช้ามาจากบ้านและห่อข้าวมาโรงเรียนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 89.47 ของนักเรียนในโรงเรียน การบันทึกสมุดความคืบหน้านักเรียน 38 คน มีนักเรียนบันทึก

ความดีสม่ำเสมอเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 84.21 นักเรียนมีการออมทรัพย์วันละบาทเพิ่มมากขึ้น จากเดิมเงินออมทรัพย์ของนักเรียน 38 คน ณ วันที่ทำการวิจัย 10 กุมภาพันธ์ 2554 จำนวน 113,477 บาท หลังจากทำกิจกรรมลดต้นทุนทางการศึกษาของนักเรียน เก็บข้อมูลวันที่ 25 กันยายน 2554 พบว่า ยอดเงินออมทรัพย์นักเรียนเพิ่มเป็น 167,341 บาท เพิ่มขึ้น 53,864 บาท (ค) การลดค่าใช้จ่ายด้านค่าปุ๋ยในการทำนาโดยการลดการใช้ปุ๋ยเคมีและเพิ่มการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในชุมชน จากการดำเนินการสรุปผลได้ว่า ต้นทุนการทำนาด้วยปุ๋ยอินทรีย์ปีแรกต้นทุนสูงกว่าการทำนาที่ใช้ปุ๋ยเคมี เพราะว่า ยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีอยู่ เนื่องจากยังไม่มั่นใจในคุณภาพปุ๋ยอินทรีย์กลัวจะเสียเวลา แต่ในปีที่ 2 ปีที่ 3 และปีต่อไปต้นทุนปุ๋ยอินทรีย์จะเริ่มลดลงไปเรื่อยๆ ในขณะที่ผลผลิตจะเริ่มเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ ปริมาณผลผลิตนั้นนาที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นหลักจะมีปริมาณผลผลิตเพิ่มมากขึ้นทุกปี (ง) การลดค่าใช้จ่ายด้านค่าจ้างแรงงานในการทำนาโดยการทำนาโยนแทนการปักดำ ผลการเก็บรวบรวมค่าใช้จ่ายเพื่อเปรียบเทียบระหว่างการทำนาปักดำกับการทำนาโยน ในปี พ.ศ.2554 พบว่า ต้นทุนค่าใช้จ่ายในด้านค่าแรงของการทำนาแบบปักดำ เฉลี่ยไร่ละ 1,666 บาท/ไร่ (ประกอบด้วย ค่าจ้างถอนกล้า ค่าแรงปักดำ ค่าอาหาร) ส่วนค่าใช้จ่ายด้านค่าแรงของการทำนาโยน เฉลี่ยไร่ละ 1,080 บาท/ไร่ (ประกอบด้วย ค่าแรงเพาะกล้า ค่าแรงโยนกล้า ค่าถาดเพาะกล้า ค่าอาหาร) 3) การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตร โดยการปลูกมันสำปะหลังแบบคอนโด พบว่าผลผลิตมันสำปะหลังแบบธรรมดา พื้นที่ 3 ไร่ จะเท่ากับการปลูกมันสำปะหลังแบบคอนโด 1 ไร่ มีค่าใช้จ่ายต้นทุน พื้นที่ 3 ไร่ 5,100 บาท การปลูกแบบคอนโดพื้นที่ 1 ไร่ มีค่าใช้จ่ายลดลงทุน 2,500 บาท แต่ได้ผลผลิตประมาณ 6,000 กิโลกรัม เท่ากัน และ 4) วิธีการสำรวจข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและค่าใช้จ่ายในระดับครัวเรือนของชุมชน ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาและบริบทชุมชน คือ การใช้แบบบันทึกข้อมูลการใช้จ่ายในครัวเรือน โดยมีผู้แนะนำความจำเป็นของการบันทึก วิธีการบันทึกข้อมูลและการนำข้อมูลไปใช้ แล้วทำการติดตาม ตรวจสอบและช่วยกระตุ้นการบันทึก และรวบรวมแบบเก็บข้อมูล ทุกเดือน การใช้บัญชีกองทุนร้านค้าในหมู่บ้าน (บัญชีการซื้อของร้านกองทุน เพราะทุกครัวเรือนจะเป็นสมาชิกและซื้อของที่ร้านค้ากองทุนหมู่บ้าน วิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละเดือน สรุปเป็นข้อมูลรายปี ว่าแต่ละครอบครัวมีค่าใช้จ่ายรายครัวเรือนด้านใดบ้าง เหตุผลการใช้จ่าย จากข้อมูลรายครัวเรือน รวมเป็นข้อมูลรายคุ้ม และข้อมูลรายหมู่บ้าน การสอบถาม โดยเมื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของแต่ละครัวเรือนร่วมกับสอบถามครัวเรือนที่อยู่ใกล้เคียง หรือพูดคุยสนทนาที่ไม่เป็นทางการ ตามความเหมาะสม เพราะบางครัวเรือนที่ไม่เปิดเผยข้อมูลเพราะคิดว่าเป็นเรื่องน่าอับอาย เสียหน้า